

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД

2019

Наш Језик

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОСКО

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на сѣраницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећу Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за другим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) . . .	1–7
Библиографија радова др Срете Танасића (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ)	31–37
Срето Танасић против језичких манипулација (БИЉАНА С. САМАРЦИЋ)	39–47
Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман трпног глаголског придева у Речнику САНУ (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ)	49–57

Акцентологија и фонологија

Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ)	59–64
О прозодијским аспектима риме у српској поезији (ДРАГА С. ЗЕЦ)	65–75
Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису <i>Наш језик</i> из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ)	77–85
О неким спорним рефлексима <i>jaīa</i> (САЊА М. КУЉАНИН).	87–93

Морфологија и творба речи

О архаизмима у српском језику, посебно граматичким (ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР)	95–107
--	--------

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружице</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>ујознаћи</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ) ..	259–268
О српском глаголу <i>радићи</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ата ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених</i> <i>указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янська термінографія кінця ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусијуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Назви за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На</i> <i>Дрини ћуџија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микротопонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогоића</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ Y. NOMACHI)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Србіе</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'342.8
050НАШ ЈЕЗИК

Оригинални научни рад
Примљено 8. децембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ*

МАРИНА С. ЈАЊИЋ

(Универзитет у Нишу,

Филозофски факултет,

Департман за српски језик)**

БЕЛИЋЕВИ ПОГЛЕДИ НА АКЦЕНТЕ И КУЛТУРУ ГОВОРА У ЧАСОПИСУ *НАШ ЈЕЗИК* ИЗ ДАНАШЊЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Рад се бави анализом Белићевих чланака о акцентима и говорној култури објављених у часопису *Наш језик*. Циљ ових ретроспективних анализа јесте њихово поређење са данашњим статусом Белићевих начела. Задачи рада јесу преиспитивање темељних лингвистичких начела у вези са акцентуацијом и културом говора кроз призму савремених лингвистичких погледа из наведених области.

Кључне речи: акценат, дикција, култура говора, позоришни језик, Белић, *Наш језик*.

1. *Увод.* Заједно са својим ученицима Белић је 1932. године основао језичку публикацију *Наш језик*, у којој је настојао да што ваљаније популаризује науку о савременом језику. У *Нашем језику* се, поред осталих Белићевих радова, појавило и неколико студија и чланака о акцентуацији српског језика и култури говора (Позоришни језик – 1933, Српскохрватски књижевни језик – 1933, Једно начелно питање – 1933, Дикција – 1934, Позоришни језик – 1938, Стилистика и граматика – 1939, Српски језик и књижевност у средњој школи – 1950, Из новије

---

* aleksandra.loncar.raicevic@filfak.ni.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројеката *Динамика стилографског српског језика* (бр. 178014) и *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (бр. 178020), које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС, и пројекта Универзитета у Нишу – Филозофског факултета *Српски језик некад и сад: лингвистичка истраживања* (бр. 360/1-16-10-01).

акцентуације – 1951, Из новије акцентуације – 1952, О уједначавању у књижевном језику – 1952). Са аспекта језичке дијахроније изузетно је занимљиво и значајно осврнути се на његове радове настале безмало пре стотину година како бисмо могли упоредито тадашњу лингвистичку слику са данашњом. Овим радом желимо утврдити колико су се ствари у језичким схватањима и приступима заиста промениле, и то понајпре у вези са акцентуацијом, као најосетљивијим језичким нивоом. Како је прозодијски систем полазни у креирању језичке слике, заокружићемо је ширим контекстом говорне културе која се ослања на ортоепију, али и друга питања нормативистике, стилистике и шире употребе језика у друштву. Говорна култура прати развој језичке заједнице и у складу са друштвеним оквиром мења се, усклађујући свој лик са културним нормативима које дати тренутак намеће. У том смислу, језичка култура представља културно огледало историјског тренутка у коме се институционализује, те питања друштвеног развоја стоје у реципроцитету са питањима неговања језичке културе.

1.1. Управо је ова констатација у потпуном складу са радовима Александра Белића о култури говора у часопису *Наш језик*. Наиме, од самих почетака Белић је показивао значајну пажњу језичкој култури и непрестано у својим радовима истицао потребу за њеним развојем и усавршавањем у свим језичким структурама и областима њеног неговања: од језичке праксе преко језичких норматива, па све до школске наставе и језичких курсева на високој школи. И данас, по природи својој веома комплексно и разуђено подручје, култура говора задира у све поре језичке структуре, обухвата питања естетике и стилистике говора те социолингвистичког контекста у коме се говорни чин остварује. „Колико год се данас у говорну културу укључивале разне нове перспективе и садржаји, владање нормом књижевног језика и даље је њен темељ и незаобилазни квалитет“ (Јокановић-Михајлов 2012: 9). Управо је Белићев приступ култури изражавања утемељен у промовисању језичке кодификације на свим граматичким нивоима. А свакако најупечатљивији и најзвучнији јесте прозодијски ниво, те питања књижевног српскохрватског акцента.

2. *Белићев радови о акценџуацији*. Белић је често истицао да ће нормативни књижевни српскохрватски акценат моћи да се утврди тек након темељних описа наших народних говора који леже у основици књижевног језика, али и оних који су архаични. Управо је пручавајући чакавске говоре, а затим и архаичне говоре источне и јужне Србије, установио низ елемената значајних за историју језика, на којима је за-

сновао чувену теорију о метатонији прасловенских акцената, која је изнета у расправи под називом Промена акцената у прасловенском језику, објављеној у првој књизи *Јужнословенског филолога* (1913). У својим *Акцентајским студијама* Белић (1914) детаљно разрађује једно од сложенијих питања словенске лингвистике које је само делимично било расветљено у радовима Лескина, Фортунатова и Де Сосира. Полазећи од чакавске акцентуације – њеним поређењем са акцентуацијом других српскохрватских дијалеката и акцентуацијом осталих словенских језика „на различитости акцената дуже и краће придевске форме, објаснио је условљеност промене једних акцената у друге мењањем облика истих основних речи“ (Стевановић 1988: 30).

2.1. У Белићевом чланку Из новије акцентуације (I), објављеном 1951. године у *Нашем језику*, износе се основни принципи акцентуације српског језика, са посебним освртом на спорна питања, која представљају колебања у савременој говорној пракси. Тако нпр. говорећи о акценатским особинама у унутрашњости речи, Белић уместо силазних акцената на унутрашњим слоговима, као што је обележено код Вука (*Злојѡглеђа, очиглѡдан, очевѡдно*), предлаже повлачење акцената у оваквим случајевима: *очиѡгледан, очеѡвидно*. У примерима типа *Злојѡглеђа* акценат треба да се понаша као и у страним речима (*инѡтересанѡиан, Југѡслаѡвија*), а када је реч о акценту сложеница, он избегава обележавање акцента на другој „индивидуалној“ речи како се силазни акценат не би нашао на унутрашњем слогу наглашене речи (*мнѡгойѡиѡѡвѡнѡй, мнѡговоѡненѡй*). На тај начин, реч која чини саставни део сложенице постаје проклитична или енклитична, или тиме „што се дугосилазни и краткосилазни акценти са средњих слогова преносе за један слог унапред као краткоузлазни или дугоузлазни акценти, или тако што акценти задржавају своје место претварајући дугосилазни у дугоузлазни, а краткосилазни у краткоузлазни“ (Белић 1951: 230).

2.1.1. Посебна пажња у овом раду посвећена је заменицама и прилозима са додатом речцом *гѡѡ*, која им даје засебно значење. Чим значење заменице или прилога са тим додатим речцама постаје јединствено, оне се утапају у реч којој су додате и свој акценат предају претходном слогу. У примерима „*ко-гѡѡ* зна“ и „он није ма *кѡѡѡ*“ у првом случају *ѡѡ* има засебно дистрибутивно значење, а у другом *ѡѡ* чини целину са заменицом, значећи *нико*. У облицима *којеѡѡд, којеѡѡдѡ, којеѡѡдѡ* „чува се други део сложене заменице, имајући тако засебно значење и уносећи тако свој индивидуални акценат који показује да су то нове творевине (Белић 1951: 233).

3.1. *Белићеви радови о језичкој култури*. Први Белићев чланак који је посвећен улози језика у позоришту објављен је 1933. године у часопису *Наш језик*. Основна улога позоришта свуда у свету, између осталог, треба да буде стварање говорног књижевног језика, те ко жели да чује прави изговор књижевног језика или неког страног језика треба да посети велика државна позоришта јер су „позоришта храмови уметности, а глумци слуге, службеници, свештеници његови“ (Белић 1933: 66). Белић је, пишући ове редове, имао намеру да истакне значај позоришта, опере и живе речи, чија је улога да шири „несумњиво најлепши, најодабранији, најугледнији говорни књижевни језик“, те да на тај начин утиче на школу и друштво (Белић 1933: 67). Позориште има задатак да створи тип говорног књижевног језика којим морају владати сви глумци са лакоћом и виртуозношћу и мора се постарати да пронађе средства како да се дође до његовог дефинитивног стварања.

Оцењујући говор београдских позоришта, он закључује да језичка и уметничка говорна култура код нас нису на високом ступњу – њој се не даје довољан значај ни у школи, ни у позоришту, ни у јавном животу.

3.2. У другом чланку о позоришту Белић истиче потребу утврђивања једног типа књижевног говорног позоришног језика за цео наш народ. Владање гласом и језиком мора бити основица у уметничкој вештини глумаца, а позориште треба да буде расадник говорног књижевног језика, који је од великог значаја за културу једног народа. Први задатак за висок говорни израз у позоришту је „изразит начин говорења, тј. правилан самогласнички и сугласнички систем и правилан акценат у исправно изговореној ритмичкој реченици или реченичном склопу“. Говорећи о акценатским приликама у Београду, Белић истиче да акценатски систем образованих Београђана представља у главним цртама Вукову акценатску систему или сремачку систему, којој је слична акцентуација северозападне Србије (Ваљева, Тамнаве, Поцерине, Мачве, Јадра). Акценте те системе треба типично изговарати, а нарочито кратки силазни и кратки узлазни, јер се дуга два акцента обично добро изговарају (Белић 1938: 132).

3.2.1. Белић запажа да до сцене често допиру и остаци других акценатских система. У општим цртама, од Косова, преко Жупе, Левча, Темнића и Ресаве, заузимајући и целу североисточну Србију, пружа се акценатски систем косовско-ресавског говора, који има велики број досељеника у Београду. Осим ресавске акценатске системе, постоји и тимочка (торлачка или шопска), која такође допире до Београда. Она је архаична, иде даље од ресавске, а основна одлика јој је скраћивање

свих дугих акцената и дужина (оваквим акценатским системом је некада говорио део Палилуле).

Најзад, Београд улази у Шумадију, а шумадијски акценат такође има својих специфичности, а једна од изразитијих је кановачки изговор. Белић на сцени београдских позоришта запажа дужење кратких узлазних акцената у тој мери да одају утисак кановачког изговора.

3.2.2. Због свега наведеног он истиче да „Вуков језик мора бити концентрациона тачка која води ка јединству“. Глумачка уметност је једна од најсложенијих, она стално износи пред нас нове творевине писаца, али у осветљавању оних који их пред нама оживљавају. „Право жива реч са сцене оживљава књижевни језик једног народа и све га више оспособљава да постане правом живом духовном везом међу свим његовим представницима“ (Белић 1938: 137).

3.3. У раду Српски језик и књижевност у средњој школи Белић наглашава: 1. важност наставе матерњег језика у свим школама и 2. неопходност изучавања српског језика и књижевности за наставнике свих струка. „Већ пре много година код народа код којих је култура на високом ступњу, па према томе и култура језика и књижевности, истицано је да и код њих стално народни језик и књижевност треба у средњој школи да заузму изузетно место“ (Белић 1950: 2). Ову своју тврдњу Белић поткрепљује цитатом из енглеских извора у којима се инсистира на детаљном изучавању енглеског књижевног језика у средњим школама, као и на томе да књижевни енглески језик буде основица наставе за све енглеске народе. Надаље он набраја на који начин се утемељује усавршавање књижевног језика од најранијих нивоа наставе као задатак свих школа, и то: 1. систематским увежбавањем правилног изговора свих гласова да би се осигурала јасна артикулација гласова; 2. увежбавање употребе књижевног језика у циљу јасности и правилности при говору и писању; 3. вежбање гласног изражајног читања. Такође, он истиче да је овакав норматив присутан и код других културних народа. Белић закључује: „Настава матерњег језика, његова књижевног израза, владање књижевним језиком и разумевање његових осбина мора бити основица сваке истинске народне просвете. Тако се обично говори свугде у свету, па и код нас; али када се види примена тог умесног принципа, тада је јасно да су те речи само далек и недостижан циљ, а не стварност. Према томе, потребно је ту основну мисао разрадити тако да би њено потпуно остварење нашло места у средњошколској настави“ (Белић 1950: 3). После толико много времена, питање владања књижевнојезичком нормом и неговања језичке кул-

туре и даље је актуелно у нашем друштву, пре свега зато што је настава књижевности преузела примат над наставом језика у средњој школи, па се недостатак језичког усавршавања рефлектује и на академске нивое образовања.¹ У даљем тексту Белић детаљно објашњава два нивоа проучавања и неговања српскохрватског језика:

1. ступањ: изучавање и увежбавање правилне артикулације и акцентуације;
2. ступањ: изучавање „стварних особина књижевног језика“: граматике, речника књижевног језика, његових изражајних могућности, синтаксе и стилистике, те нормативне граматике; језик се мора сагледати као део стварности, средство културе, као израз нашег мишљења.

„На тај начин, то познавање језика постало би део ђачке културе која би остала за цео живот. Са тим би се налазила у вези и ђачка писменост и усмена говорна култура“ (Белић 1950: 4). Белић је, дакле, под утицајем ондашњих развијених култура, био свестан значаја стицања и неговања језичке културе, која се најтемељније може изучити управо у школи. Критички је настројен према актуелном културном тренутку, истичући да се ова питања не вреднују у друштву колико би требало и да немају оно место и значај које им припада. Он каже: „Зато добра дикција, и код говорника, и наставника, и уметника није код нас онолико ствар која се по себи разуме како би требало. Међутим један од услова да добра реч освоји срца и слушаца и читалаца јесте да буде уметнички не само написана него и изречена“ (Белић 1950: 4). Надаље, Белић детаљно објашњава шта све подразумева изучавање језика и стицање говорне културе у настави. Између осталог, истиче да је дотадашњи приступ језику формалистички и да би га требало променити. Још једном је велики Александар Белић отворио важан сегмент сагледавања језика који, чини се, до дана данашњег није превазиђен, но се настава језика сматра сувопарном и досадном.

3.4. О уједначавању у књижевном језику – наслов је чланка у коме се Белић бави питањима језичке стандардизације. Он истиче да се књижевни језик не мења често и да је стабилност норме једна од његових најважнијих особина. Извесних ревизија и промена мора бити, али тек када се накупи довољно грађе која би ишла у прилог променама. „Наш језик, исто као и сваки други књижевни језик, који је снажно средство наше културе и наш најближи пратилац у свима догађајима и

¹ Међу савременим лингвистима који се залажу за изучавање српског стандардног језика у средњим школама и на факултетима налази се и проф. Срето Танасић.

нашег живота и живота наших народа заслужује да га са свих страна брижљиво негујемо, чувамо његово богатство и његове лепоте, да бисмо га, у што већој потпуности, предали новим поколењима која ће даље развијати и једно и друго“ (Белић 1953: 8). Овакви Белићеви ставови су модерни и актуелни и данас.

3.5. Белић се бавио и разним питањима говорне културе, као што су: основе стандардизације језика, саоднос народног и књижевног језика, али је значајну пажњу поклањао и питањима језичке стилистике (теоретске и практичне мисли о њој) као важне компоненте језичке културе.

4. *Закључак*. Акценатска питања као што су ретенција циркумфлекса ван иницијалног слога у посуђеницама и туђицама, статус постаценатских дужина у српском језику и акценатски дублети, којима се бавио Белић у часопису *Наш језик*, и даље остају отворена, без јединствених погледа на ову проблематику. Међутим, уклањање постојеће законитости (везаност силазних акцената за први слог) довело би до нарушавања основних принципа новоштокавске политоније, чиме би се урушио систем који почива на континуитету акценатских модела.

Несумњиво је, на основу ретроспективе Белићевих радова, да је његова мисао, за оно време изузетно студиозна и авангардна у погледу свеколиког језичког развитака, па и у ставовима о акцентуацији и језичкој култури, још увек актуелна и инспиративна за лингвисте новог доба.

Часопис *Наш језик*, који је покренуо Александар Белић, и данашњих дана оправдава своје циљеве и задатке, захваљујући својим уредницима, а међу њима и Срети Танасићу, у чију част се посвећују ови радови и овај број часописа.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1913: Александар Белић, Промена акцената у прасловенском језику, *Јужнословенски филолог* I/1–2, Београд, 38–66.
- Белић 1914: Александар Белић, *Акценатске студије*, Посебно издање, књ. 42, Београд: СКАН.
- Белић 1933: Александар Белић, Позоришни језик, *Наш језик* II/3, Београд, 65–67.
- Белић 1934: Александар Белић, Дикција, *Наш језик* II/5, Београд, 191–163.
- Белић 1938: Александар Белић, Позоришни језик, *Наш језик* VI/5–6, Београд, 129–137.

- Белић 1940: Александар Белић, Београд и књижевни језик, *Наш језик* VII/2, Београд, 193–196.
- Белић 1950: Александар Белић, Српски језик и књижевност у средњој школи, *Наш језик* II/1–2, Београд, 1–9.
- Белић 1951: Александар Белић, Из новије акцентуације (I), *Наш језик* II/7–10, Београд, 227–337.
- Белић 1952: Александар Белић, Из новије акцентуације (II), *Наш језик* II/5–6, Београд, 149–153.
- Белић 1953: Александар Белић, О уједначавању у књижевном језику, *Наш језик* IV/1–2, Београд, 1–8.
- Јокановић-Михајлов 2012: Јелица Јокановић-Михајлов, *Прозодија и говорна култура*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Пецо 1971: Асим Пецо, *Основи акценџологије српскохрватског језика*, Београд: Научна књига.
- Пешикан 1976: Митар Пешикан, О утицају радија, телевизије и других новинарских служби на језичку културу, *Наш језик* XXII/1–2, Београд, 69–76.
- Стевановић 1963: Михаило Стевановић, За чување акценатског система књижевног језика, *Наш језик* XIII/1–2, Београд, 1–10.
- Стевановић 1988: Михаило Стевановић, *Од Вука до Белића и даље*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Aleksandra R. Lončar Raičević
Marina S. Janjić

BELIĆ'S VIEWS ON ACCENTS AND CULTURE OF SPEECH IN THE PERIODICAL *NAŠ JEZIK* FROM TODAY'S PERSPECTIVE

S u m m a r y

This paper analyzes articles of A. Belić on accents and speech culture, which were published in the magazine *Naš jezik* (Our Language). The aim of this retrospective analysis is to compare them with the current status of Belić's principles. The tasks of the paper are reviewing the basic linguistic principles relating to accentuation of speech and culture through the prism of contemporary linguistic views in these areas.

Keywords: accent, diction, speech culture, theater language, Belić, *Naš jezik*.